

Тайлбари бэшэг.

Программа разработана на основе следующих нормативных документов и методических материалов:

- Федеральный закон об образовании в Российской Федерации № 273-ФЗ от 29.12.2012;
- Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования, утвержденный приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от «17» декабря 2010 г. № 1897;

-Приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 20.05.2020 № 254 "Об утверждении федерального перечня учебников, допущенных к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего, среднего общего образования организациями, осуществляющими образовательную деятельность"

Приказ Министерства образования и науки Республики Бурятия от 17.09.2019г №1366 «Об утверждении перечня учебников и учебно-методических пособий»

Буряад нургуулин програмнууд «Буряад литература» 5-9 классуд, 2008 по бурятской литературе в 9 классе к УМК для 9 класса Буряад литература. С.А.Ошорова, Д.Б.Цыденова 9 - дэхи классай нуралсалай ном – хрестомати; хоер хубитай У- У «Бэлиг» , 2018

- Основная образовательная программа основного общего образования МБОУ «Боргойская СОШ»
- Учебный план ГБОУ « ССШСОО»

Для реализации программы используется учебник: Бурятская литература 9 класс С.А.Ошорова, Д.Б.Цыденова 9 - дэхи классай нуралсалай ном – хрестомати; хоер хубитай У- У «Бэлиг» , 2018

Место предмета в федеральном базисном учебном плане

Согласно федеральному базисному учебному плану для образовательных учреждений Российской Федерации на изучение бурятского языка в 9 класс отводится **2 ч в неделю, всего 70 ч.**

Тус худэлмэри хадаа 1312 дугаар 2004 оной мартын 9 Россиин Федерациин нуралсалай министерствын тогтоолнууд, 889 дугаар 2010 оной августын 30 хубилагдаан нуралсалай министерствын тогтоолнууд, 1089 дугаар 2004 оной мартын 5-най нуралсалай министерствын захиралта дээрэ ундэлжэ зохогдоһон, творческоор хэрэглэхэ гэхэн удхатайгаар байгуулагдаһан туршалгын программа баримтална.

Гэхэтэй хамта арадай аман зохоол аман угын, уран найханай литература бэшэмэл угын искусство, тиимэбээ уран зохоол зохоодоо уран хурса, шэмэг удхатай угэ гол тулэб аргуудай нэгэн болоно.

Нүгөө талаһаа, уран зохоол хун тухай, тэрэнэй доторой байдал, хуниие тойрон байһан оршон байдал, байгаали, хунэй ажабайдал, арад зоной ажамидал г.м. тухай зохогдоһон байдаг. Бодото юумэнууд, унэн болоһон уйлэ хэрэгууд, бодото байдал уран зохоолой, уран найханай литературы ундэлэн боложо хэрэглэгдэдэг. Уран зохоолшо бодото байдал дээрэ ундэлжэ, тэрэниие нажаажа, ухаан бодолойног хусөөр, ханаагаараа тэрэниие уран гое болгожо, ном соогоо уран найханаар, гоеор зохогдоһон байдал бии болгодог, энэ байдалын унэн бодото байдалда адлирхуу байдаг гэжэ нурагшадта ойлгуулха шухала.

Уран найханай литература гу, али уран зохоол шудалан узэлгын гол зорилгонууд гэбэл: уран найханай литература хунэй, хун турэлтэнэй ажамидалда тусхай нуури эзэлдэг, тэдэнэй хугжэлтэдэ айхабтар ехэ удха шанартай гэжэ ойлгуулха;

уран найханай литература шудалан узэлгэ хадаа турэл арадайнгаа ба бэшэшье арадуудай соел болбосорол, ёһо заншал ойлгожо абалгын тусгаар арга гэжэ ойлгуулха;

- искусствын этико-эстетическэ компонент байгуулха гуманитарна ойлгосонуудые тайлбарилжа угэхэ;
- уран зохеол уншаха дуратай болгохо, гое найхание наринаар ойлгодог мэдэрэл хумуужуулхэ;
- бодото байдал, ажабайдал ба искусство, оршон тойроние зубеер сэгнэжэ, тэдэндэ унэтэй сэнтэйгээр хандахые хургаха;
- аман ба бэшэмэл хэлэлгэдэ хургаха, тэрэниие хугжээхэ;
- хурагшад уран найханай зохеол зубөөр, хусэд дуурэнээр хадуужа абаха, шэнжэлжэ, сэгнэжэ хураха гол тулэб теоретико-литературна, эстетическэ ойлгосонуудтай болохо еһотой.

Уран найханай литература зубөөр, хусэд дуурэнээр, гунзэгыгөөр ба өөрынгө

ажамидаралда туһатайгаар ойлгожо абахын тула литературын теоридо онсо анхаралаа хандуулан, хурагшадые ойлгомжын аппараттай болгохо. Уран найханай литературе угын искусство гэжэ шэнжэлэн узэлгэ, текстнуудэй удха зубөөр гаргажа хургалга.

Энэ программа базова теоретико-литературна ойлгосонууд дээрэ ундэлжэ, тэдэниие гол принцип болгон байгуулагдаа. 9 - дэхи класста хурагшад урда жэлнуудтэ ойлгожо абаһан мэдэсэ, шадабари буридхэжэ ябталагдана ба хурагшадые историко-литературна курс узэлгэдэ бэлэдхэнэ. Ондоогоор хэлэхэдэ, 9 -дэхи класста литература узэлгын нэгэ шата дуурэжэ, нугөө шатада оролгын бэлэдхэл эхилнэ.

Арадай аман зохеолнуудгуйгөөр литературын асуудалнууд, илангаяа уран найханай еһо заншал, литературна хугжэлтын, ментальна еһо заншалнууд г.м. хусэд найнаар ойлгогдохогуй. Гэхэтэй хамта уран найханай литература хадаа арадай аман зохеолой ургэлжэлэл гэжэ хэлэхэдэ болоно.

Туд программа бэелуулхэдээ, ойлгожо абаһан мэдэсыень шалгахандаа коммуникативнотворческо ажалнуудые унгэргэхэ: творческо(зохеон байгуулгын) мастерской, практикум, даабари, шэлэжэ абаһан зохеолоо бэеэ даагаад анализ хэлгэ, дун гаргалгын уншагшадай рецензии и г.м.

<i>№</i>	<i>Бүлэгүүдэй ба темын нэрэнүүд (Бур лит 9-1ч)</i>	<i>саг</i>	<i>Шалгалтын янзонууд</i>	<i>түсэбөөр</i>	<i>фактич</i>
1	Оролто хэшээл.Литература хүнэй сэдхэлэй байдалда оруулдаг үүргэ. Уран зохёол – үгын уран найхан.	1			
2-3	18-19 зуун жэлэй буряад арадай бэшэмэл зохёолнууд. «Тобчи домуг» гэжэ бэшэмэл зохёол тухай.Буряад ар ад зониие гэгээрүүлхэ ажаябуулга. Гэгээрүүлэгшэд тухай.	2	Тобшо конспект		
4	20-зуун жэлэй1-дэхи хахадай буряадурэн зохёол. Уянгата болон уянгата- үргэлжэлхэн зохёол. Б.Ц.Найдаков (Мүнхэ Сарьдаг) «Саяанда». «Саянам».	1			
5-6	Д.Дашинимаевай зохёохы зам тухай. «Тоёон»гэһэн шүлэг тухай. «Мүнхэ Нарьдаг». Шүлэгэй ритм.	2	Сээжэлдэхэ		
7-8	Ц.Г.Галсанов «Табан таанараа магтанам»; «Хэнгэргэ».	2			
9-10	20-дохи зуун жэлэй 2-дохи хахадай буряад уран зохёол. Д-Р.Батожабай «Багшашни хэн бэ». “Нэрээ хухаранхаар, яһаа хухара” «Түрүүшын үдэрнүү».	1	Тобшо конспект. Асуудалда харюу.		
11-12	«Хоёр атаман». «Жаргал гээшэ юун гээшэб.»	1			
13-14.	«Багшашни хэн бэ» гэһэн туужа тухай, туужын байгуулга, сюжет.Зохёолой уран тодорхой зүйл.	2			
15-16	Х.Х.Х.Д.Батожабайн «Багшашни хэн бэ» гэһэн туужаар бэшэмэл хүдэлмэри.	2	Найруулга.		
17-18	Класшаа гадуур уншалга. М. Ж. Самбуев «Минии таабай», «Һайндаа, Урбаан таабай» гэһэн шүлэгүүд.	2	Уран уншалга.Хөөрэлдөөн.		

<i>№</i>	<i>Бүлэгүүдэй ба темын нэрэнүүд (Бур лит9-2ч)</i>	<i>саг</i>	<i>Шалгалтын янзонууд</i>	<i>түсэбөөр</i>	<i>фактич</i>
----------	--	------------	---------------------------	-----------------	---------------

1-2-3	Н.Г.Дамдинов «Өөрөө урдатнай энэб...»гэһэн статья. «Декабристын бэһэлиг» 1-дэхи бүлэг «Ородой флодой түхэ бэшэгшэ». «Сибирийн нүхэн хаалгануудаар». «Сэлэнгэ мүрэнэй эрьедэ».	3	Статьягаар хүдэлмэри.		
4-5	Н.Дамдинов. «Декабристын бэһэлиг» гэһэн шүлэглэмэл драма тухай Шүлэглэмэл зүжэг зохёол.	1			
6-7	Х.Х.Х. «Декабристнууд Буряад орондо » элидхэл-презентаци.	1	Элидхэл –презентаци.		
8	Ц.Р,Галанов. «Саран хүхы»1-2 бүлэгүүд.	1			
9-10	«Саран хүхы»3,4,5,6-бүлэгүүд.	2			
11	«Саран хүхы» 7,8,9,10 бүлэгүүд. «Саран хүхы» 11,12 бүлэгүүд.	1			
12	Х.Х.Х. Ц.Р,Галанов. «Саран хүхы» гэһэн зохёолоор бэшэмэл хүдэлмэри.	1			
13	Ч-Р.Намжилов. «Арбан табанай харын толондо...» гэһэн сататьятай танилсалга. «Монголой дэбтэрһээ» («Монгол ороной морид хурдан» ,«Сагаан үнгэ найхан», « Урилдаан дээрэ»)абтаһан шүлэгүүдэй удха болон уран аргууд.	1	Статьягаар хүдэлмэри.		
14	Классһаа гадуур уншалга. Ш.Нимбуев «Эхын юрөөл»	1			

<i>№</i>	<i>Сэдэбэй нэрэнүүд. (Бур лит.9-3ч)</i>	<i>Саг</i>	<i>Шалгалтын янзонууд</i>	<i>түсэбөөр</i>	<i>фактич</i>
1	Ц-Д.Хамаев. «Ута намарай сэсэг». «Уран зохёолшотой нүхэсэжэ ябаһандаа жаргалтайб» гэһэн статья. «Ута намарай сэсэг».(туужа)1-дэхи бүлэг.	1	Тобшо конспект		
2	Ц-Д.Хамаев. «Ута намарай сэсэг». 2-3 бүлэгүүд.	1			
3	Ц-Д.Хамаев. «Ута намарай сэсэг». 4-5 бүлэгүүд.	1			

4	Ц-Д.Хамаев. «Ута намарай сэсэг». 6 бүлэг.	1			
5	Ц-Д.Хамаев. «Ута намарай сэсэг». 7бүлэг	1	Уран хөөрэлгэ.		
6	Ц-Д.Хамаев. «Ута намарай сэсэг». Бухаади үбгэнэй дүрэ. Хүн ба байгаали.Туужын уянгата үндэһэн.	1			
7	Ц-Д.Хамаев. «Ута намарай сэсэг». Туужын байгуулга,сюжет.	1	Уран уншалга, хөөрэлгэ.		
8	Х.Х.Х. Ц-Д.Хамаевай. «Ута намарай сэсэг» гэнэн зохёолоор бэшэмэл хүдэлмэри.	1	Найруулга.		
9	Класчаа гадуур уншалга.Б. Ябжанов «Эхэ шоно»	1			
10	Д-Д.Ж.Мункоев. Намтар.Творчество. «Эхэ тухай дуун».Уянгата – Үргэлжэлһэн зохёол.	1			
11	М.Осодоев. Намтар.Творчество. «Ууган хүбүүн» -туужа. «Эдирхэг хаһа»1-дэхи бүлэг.	1			
12	«Ууган хүбүүн» -туужа. «Бүхэ барилдаан» «Уулзалга»	1			
13	«Ууган хүбүүн» -туужа. «Түрэл нютагһаа холо», « Баатарай нэрые мүнхэлһэн бэшэгүүд».	1			
14-	«Ууган хүбүүн» -туужа.Тобшолол. Владимир Бильдушкиной дүрэ. Баримта туужа.	1	Уран уншалга, хөөрэлгэ.		
15-16	Х.Х.Х. М. Осодоевай «Ууган хүбүүн» -туужаар бэшэмэл хүдэлмэри.	2	Уран уншалга, хөөрэлгэ.		
17-18	Б.Шойдоков. Намтар , творчество. «Дайсанай ара талада»1-дэхи бүлэг,1-дэхи хэһэг.	2			
19	«Дайсанай ара талада»1-дэхи бүлэг2-3 хэһэгүүд.	1			
20	«Дайсанай ара талада»2-дэхи бүлэг1-дэхи хэһэг	1			

<i>№</i>	<i>Бүлэгүүдэй ба сэдэбэй нэрэнүүд (Бур лит 9-4ч)</i>	<i>саг</i>	<i>Шалгалтын янзонууд.</i>	<i>түсэбөөр</i>	<i>фактич</i>
1	«Дайсанай ара талада» 5-дэхи бүлэг 1- хэхэг, 6-дахи бүлэг 3 дахи хэхэг, 7-дохи бүлэг 1 дэхи хэхэг.	1			
2	«Дайсанай ара талада» 8-дахи бүлэг 1 дэхи хэхэг. 9-дахи бүлэг 6-дахи хэхэг.	1			
3	«Дайсанай ара талада» 10-дахи, бүлэг 1-3 хэхэгүүд.	1	Асуудалда харюу.		
4	«Дайсанай ара талада» 13-дахи бүлэг 1-2 хэхэгүүд. 14-дэхи бүлэг 2 дохи хэхэг. 15-1-2-3	1			
5	«Дайсанай ара талада» 16-дэхи бүлэг 1-4 хэхэгүүд. 17-дохи бүлэг 1-2-4-5 хэхэг. Роман тухай ойлгосо.	2	Уран уншалга, хөөрэлгэ.		
6-7	Х.Х.Х. Б.Шойдоковой «Дайсанай ара талада» гэхэн зохёолоор «Дайн хүнэй ба арад зоной ажабайдалда». «Хүн онсо байдалда» гэхэн сэдэбүүдээр бэшэмэл хүдэлмэри.	2			
8-9	Б.Эрдынеевэй намтар, болон зохёохы зам. «Хазаар хара хахал». 1-дэхи үйлэ.	2			
10-11	«Хазаар хара хахал». 1-дэхи үйлэ.	2			
12-13	«Хазаар хара хахал». 2-дохи үйлэ.	2			
14-15	«Хазаар хара хахал». Тобшолол. Шог зүжэглэмэл зохёол.	2	Уран уншалга, хөөрэлгэ.		
16	Классхаа гадуур уншалга. Ц.Шагжин «Будамшуу».	1	Дабталга.		